

Dátum publikovania: 30. 12. 2021

URL článku: <https://projustice.sk/medzinarodne-pravo/priznanie-prav-a-pravnej-subjektivita-jazeru-pripad-erijskeho-jazera>

Priznanie práv a právnej subjektivity jazera?

Prípad Erijského jazera

Conferring Rights and Legal Personality to the Lake?

The Case of Lake Erie

Olexij M. METEŇKANYČ

Abstrakt: Cieľom predkladaného článku je poskytnúť teoretickoprávnu analýzu dnes už známeho prípadu priznania vybraných práv a právnej subjektivity jednému z najväčších jazier sveta – Erijskému jazeru. Pozornosť bude venovaná nielen kritickému zhodnoteniu celej kauzy, ale súčasne bude celý prípad zasadený do dnešného medzinárodného hnutia *Rights for Nature* a poukážeme na dôvody, prečo si myslíme, že prípady typu Erijské jazero môžu ku koncu uškodiť tomuto rozmáhajúcemu sa globálnemu trendu.¹

Kľúčové slová: Erijské jazero, právna subjektivita, priznanie práv prírodným javom, *Rights for Nature*

Abstract: The aim of this article is to provide a theoretical legal analysis of the now known case of conferring legal personality and selected rights to one of the largest lakes in the world - Lake Erie. Not only will attention be paid to a critical assessment of the whole case, but also the case will be analysed on the background of today's international *Rights for Nature* movement and we will point out why we think Lake Erie-type cases may ultimately harm this expanding global trend.¹

Key words: Lake Erie, Legal Personality, Conferring of Rights to Natural Phenomena, *Rights for Nature*

Úvodne vtiahnutie do kontextu

Predstavte si, že sa jedného dňa zobudíte, vstanete z postele, vykonáte rannú hygienu a následne pocítite túžbu si z vodovodného kohútika napustiť pohár čistej vody a schuti sa napíť, keďže pociťujete smäd. Vďaka Bohu, v našej malej krajine to nie je žiaden problém, keďže máme dostatočné zásoby pitnej vody (a to až tak, že mnohé domácnosti dokonca aj splachujú pitnou vodou) (Red, 2013). Väčšina krajín Európy a Severnej Ameriky je na tom obdobne, avšak stále ide o menšiu skupinu štátov, keďže vo veľkej časti tohto sveta nie je možné len tak si napustiť pohár pitnej vody.² Ale v zásade vo vyspelých krajinách to tak zväčša je. Zväčša. Ak by ste sa však zobudili 2. augusta v roku 2014 v meste Toledo, v štáte Ohio v Spojených štátoch amerických, tak by ste sa nemohli len tak napíť pitnej vody z kohútika. Teda mohli, ale riskovali by ste veľké nevoľnosti, ktoré by mohli skončiť až pobytom v nemocnici. Žiaľ, uvedené sa stalo vyše 500 000 obyvateľom tohto mesta, keď sa v sobotné letné ráno zobudili a miestne úrady v skorých ranných hodinách vydali nasledovné pokyny: „*Nepite vodu, nečistite si s ňou zuby, nepripravujte s ňou jedlo a nedávajte ju domácim miláčikom.*“ (Fitzsimmons, 2014; Pearson, 2014). Hygienické úrady tiež odporúčali, aby sa deti a ľudia so slabým imunitným systémom zdržali používania vody na kúpanie. A to všetko kvôli znečisteniu vody, ktoré sa intenzívnejšie prejavilo v tom roku v Erijskom jazere, pričom sa následne kontaminovali aj mestské zásobárne vody. Tie vykazovali vysoké hladiny toxických látok, a to až životu nebezpečné. Tento neutešený stav trval po celé tri dni (Wines, 2014; Oskin, 2015), aj keď v tom čase nikto nevedel, ako dlho potrvá daná kalamita s pitnou vodou (Fitzsimmons, 2014). Ono je to až istá forma dystopického úkazu:³ mesto, ktoré leží na brehu jednej z najväčších zásobární pitnej vody na planéte, zrazu nemá pitnú vodu!

S uvedeným problémom sa obyvatelia v okolí jazera boria niekoľko desaťročí, keď už v šesťdesiatych rokoch minulého storočia existujú záznamy o extrémnom znečistení jazera.⁴ Dokonca sa o Erijskom jazere písalo, že „umiera“.⁵ Je tomu tak predovšetkým z dôvodu odtokov odpadov z mestských a poľnohospodárskych oblastí nachádzajúcich sa blízko jazera, ktoré podporujú nadmerný rast rias v jazere.⁶ Tie zase môžu produkovať určité toxíny, ktoré sú nebezpečné pre zvieratá i ľudí. Navyše, práve tieto toxíny každé leto spôsobujú „udusenie“ mnohých rýb a iných vodných živočíchov, ktorých mršiny často kontaminujú vodu, pričom

tento proces neraz vrcholí tým, že okolité oblasti jazera majú kompromitovanú vodu na pitie, základnú hygienu či dokonca plávanie (Smith Hopkins, 2020). Síce nie každý rok je to tak „drastické“, ako to bolo v roku 2014, avšak každé leto sa uvedené problémy opakujú, otázne je s akou intenzitou. Smutné však je, že o tomto probléme sa dlho vie, no štátne i lokálne úrady doposiaľ neprišli so žiadnym riešením, ktoré by z dlhodobého hľadiska chránilo a očistilo Erijské jazero. Netreba opomínať, že na pitnú vodu z tohto jazera sa spolieha okolo 12 miliónov ľudí zo Spojených štátov a Kanady.⁷

Nie je potom prekvapujúce, že udalosti typu augustový zákaz pitia vody z leta 2014 vyvolali viaceré reakcie. Jednou z nich bolo i uskutočnenie lokálneho referenda na podnet miestnych obyvateľov a organizácií (predovšetkým skupiny *Toledoans for Safe Water*) o tom, či Erijskému jazeru majú byť udelené určité práva a nároky. Predmetné referendum sa nakoniec uskutočnilo vo februári 2019, pričom referendová otázka znela nasledovne: „*Mala by byť Charta mesta Toleda zmenená a doplnená o novú časť s názvom Listina práv Erijského jazera?*“⁸ Výsledok referenda nakoniec skončil v prospech predmetnej iniciatívy, keďže vyše 61% zúčastnených obyvateľov Toleda odpovedalo kladne na vyššie uvedenú otázku a o mesiac na to sa Listina práv Erijského jazera stala súčasťou Charty mesta Toledo.

Listina práv Erijského jazera

Ak sa zameriame na samotnú Listinu práv Erijského jazera (ďalej aj ako „Listina práv“), tak tá bola výsledkom spolupráce hlavne dvoch organizácií – *Toledoans for Safe Water* a *Community Environmental Legal Defense Fund* (CELDF). Ich spoločným úsilím vznikol nie veľmi rozsiahly právny dokument, na základe ktorého sa založili „*neodvolateľné práva na existenciu, rozkvet a prirodzený vývoj ekosystému Erijského jazera, ako aj právo na zdravé prostredie pre obyvateľov Toleda (...)*“.⁹ Zo samotnej listiny je evidentná frustrácia tvorcov tohto dokumentu nad neadekvátnou činnosťou a neefektívnymi riešeniami zodpovedných politikov a inštitúcií (federálnych, štátnych i lokálnych), ktoré vyústili do stavu, v akom sa dnes nachádza Erijské jazero a jeho povodie. Samozrejme, kritika smeruje aj voči (predovšetkým poľnohospodárskym) podnikom, továrňam a farmám, keďže z ich strany

dochádza k najzávažnejšiemu znečisťovaniu jazera, avšak aj z celého textu vyplýva istá nespokojnosť s tým, akým spôsobom sa rieši daná prírodná kalamita a rezonuje snaha zobrať veci do „vlastných rúk“ a pokúsiť sa vyriešiť túto „bezprostrednú núdzovú situáciu“.¹⁰

Tým sa dostávame k tomu, aké konkrétne práva a slobody malo podľa tejto listiny požívať Erijské jazero a obyvatelia mesta Toledo. V prvom rade, jazero a jeho povodie malo právo existovať, prevítvať a prirodzene sa vyvíjať. Korpus jazera mali tvoriť nielen všetky prírodné vodné toky, ale aj spoločenstvá organizmov, pôda, ako aj suchozemské a vodné subekosystémy, ktoré sú súčasťou Erijského jazera a jeho povodia.¹¹ Zároveň danou listinou bolo potvrdené právo na čisté a zdravie prospešné životné prostredie pre obyvateľov mesta Toledo a na to nadväzujúce právo na lokálnu samosprávu a možnosť samovykonávania práv (*rights as self-executing*) uvedených v listine.¹² Súčasne sa ňou zakazovalo akékoľvek porušenie týchto práv (a to nielen zo strany súkromných korporácií, ale aj vlád a iných štátnych orgánov).¹³ Dokonca v prípadoch, ak by federálne či štátne úrady vydali nejaké povolenie, licenciu, výsadu, či iné oprávnenie, ktoré by bolo v rozpore s Listinou práv, tak daný typ oprávnenia by sa mal považovať za neplatný v meste Toledo.¹⁴ V prípade porušenia akékoľvek ustanovenia listiny by mala byť vymáhaná maximálna možná sankcia, ktorú za toto porušenie umožňujú príslušné zákony,¹⁵ pričom domáhať sa práv a povinností vyplývajúcich z listiny môže jednak mesto Toledo a jednak ktorýkoľvek jeho obyvateľ, a to podaním žaloby na príslušný súd.¹⁶

Aby toho nebolo málo, tak samotná listina obsahovala aj ďalšie kontroverzné ustanovenia, predovšetkým:

- vlády a korporácie z akejkoľvek jurisdikcie, ktoré zasahujú do vymedzených práv ekosystému Erijského jazera, sú plne zodpovedné za všetky škody a porušenia práv vyplývajúce z ich činností;¹⁷
- rozsah a vyplácanie škôd spôsobených na Erijskom jazere sa má vyplácať mestu Toledo, ktoré ich využije na sanáciu ekosystému jazera;¹⁸

- obmedzenie právnej subjektivity korporáciám, ktoré porušujú listinu, resp. sa ju snažia porušiť, a to v rozsahu, v akom by takéto zaobchádzanie zasahovalo do práv alebo zákazov vymenovaných v listine¹⁹ či
- podmienená platnosť iných právnych predpisov v meste Toledo, tzn. zákony a iné právne predpisy, ktoré sú prijaté štátom Ohio či iným štátnym orgánom s normotvornou právomocou, sú platné v meste Toledo len v tom rozsahu, v ktorom neporušujú práva alebo zákazy vyplývajúce z listiny.²⁰

Nie je prekvapujúce, že hneď na druhý deň po úspešnom uskutočnení referenda sa agrikultúrna spoločnosť Drewes Farms Partnership obrátila na príslušný federálny súd so žalobou, v rámci ktorej sa domáhala protiústavnosti a protizákonnosti Listiny práv. Vo svojej žalobe poukazovali na viaceré skutočnosti, predovšetkým však upriamovali pozornosť na to, že predmetná právna úprava ich ohrozuje viacerými spôsobmi, pričom oni sami dovtedy dodržiavali všetky relevantné právne predpisy štátu Ohio týkajúce sa hnojenia a odtokov odpadu z polí počas poľnohospodárskej činnosti. Zároveň používajú osvedčené postupy a prihliadajú na recentné vedecké odporúčania v tejto oblasti. Dokonca za to boli v minulosti uznaní ako líder v implementácii nových metód na zníženie množstva použitého hnojiva a na zníženie odtoku odpadu z ich polí. Priznali však, že nikdy nebude možné úplne zaručiť, aby bolo zabránené v splave odpadu z polí do povodia Erijského jazera.²¹ Súčasne bolo zo strany spoločnosti poukázané na mnohé kontroverzné a problematické ustanovenia Listiny práv, ktoré z ich pohľadu nielenže porušovali viaceré práva garantované Ústavou Spojených štátov amerických, ale aj predmetná listina práv zasahovala do právomocí, ktoré spadajú pod federálnu úroveň a ďaleko presahujú lokálne kompetencie mesta Toledo.²² Na základe uvedených dôvodov spoločnosť ako žalobca žiadala súd, aby zakázal presadzovanie Listiny práv, ako aj aby ju vyhlásil za neplatnú a nevymáhateľnú.²³

V predmetnej súdnej veci rozhodol dňa 27. februára 2020 sudca federálneho súdu Jack Zouhary tak, že vyhlásil celú Listinu práv za neplatnú v celom jej rozsahu, keďže bola v rozpore s ústavou Spojených štátov amerických a s ústavou štátu Ohio. Súd vo svojom odôvodnení poukázal na viacero problematických ustanovení predmetnej listiny práv, vrátane:

- nedostatočnej určitosti pri definovaní základných práv, ktoré majú byť chránené touto Listinou práv;²⁴
- vágnosti viacerých ustanovení, konkrétnejšie sa súd v odôvodnení pýtal, aké konkrétne správanie narúša právo Erijského jazera a jeho povodia na „*na existenciu, rozkvet a prirodzený vývoj*“? Na základe čoho by mali postupovať a rozhodovať orgány ochrany práva (prokurátor, sudca a pod.)? Aké sú kritéria na to, aby sme hovorili o „*čistom a zdravom životnom prostredí*“? Predsa len každý máme vlastnú predstavu o tom, čo je a čo už nie je čisté/nečisté, resp. zdravé/nezdravé životné prostredie;²⁵
- nezamerania sa autorov Listiny práv na vybalansovanie záujmov medzi ochranou životného prostredia a ekonomickou aktivitou. Síce je chvályhodný ekologický postoj autorov listiny, avšak je potrebné vziať ohľad aj na ďalšie záujmy v spoločnosti a pokúsiť sa nájsť určitý kompromis;²⁶
- evidentné prekročenie právomoci lokálnej samosprávy, keďže Listina práv obsahuje ustanovenie, na základe ktorého by mal štát Ohio (resp. jeho orgány) prijímať len tie právne predpisy, ktoré nie sú v rozpore s právami a povinnosťami predmetnej listiny práv.²⁷ Súd poukázal na skutočnosť, že uvedené je učebnicový príklad toho, čo lokálna samospráva nemôže uskutočniť. Predsa len je nutné pamätať, že Erijské jazero predsa nie je rybník niekde pri meste Toledo, ale ide o jedno z najväčších jazier na svete, okolo ktorého sa nachádzajú desiatky miest, štyri americké štáty a dve krajiny (USA a Kanada). „*Zdravie a blahobyť*“ celého jazera ďaleko presahujú záujmy a kompetencie mesta Toledo (a jeho ústavného práva na lokálnu samosprávu).²⁸

Záverom bolo súdom konštatované, že znenie Listiny práv nebolo dôkladne spísané, jej autori ignorovali základné právne princípy a ústavné limitácie a nemalo by byť pre nich prekvapivé, že dôjde k jej nulitnosti.²⁹ Samozrejme, ochrana Erijského jazera je dobre mienený cieľ, avšak bolo potrebné využiť primerané nástroje. Prijatie vágnej a neurčitej Listiny práv, ktorá prekračuje právomoci lokálnej samosprávy v štáte Ohio, k ním jednoznačne nepatrí.

Listina práv v kontexte hnutia *Rights for Nature*

Prípad Erijského jazera je jedným zo známejších prejavov hnutia, ktoré získava celosvetovú popularitu, tzv. *Rights for Nature Movement*. Napriek tomu, že dnes intenzívne fungujú rôznorodé kampane a hnutia za ochranu životného prostredia, akosi však stále sme krok (ak nie viac) pozadu a ustavične dostávame nepriaznivé správy od vedcov či médií, že situácia je značne nelichotivá a degradujúca.³⁰ Vezmime si len skutočnosť, ako výrazným spôsobom sa posunul tzv. deň zúčtovania (angl. *Earth Overshoot Day*), t. j. deň, kedy začíname spotrebovávať viac zdrojov, ako dokáže naša planéta vygenerovať za rok.³¹ Je zjavné, že dnešná ochrana životného prostredia nie je tak efektívna a adresná. Síce je téme ochrany našej planéty venovaná intenzívnejšia mediálna pozornosť ako v minulosti, čísla a prognózy sú však čím ďalej temnejšie a neutešenejšie.³²

Z tohto dôvodu nie je azda prekvapujúce, že vo svete (minimálne v poslednej dekáde) sa zväčšuje množstvo rozmanitých spôsobov a pokusov, ako zabrániť predmetnému negatívnemu fenoménu. Jedným z nich začína byť priznanie právnej subjektivity a vybraných práv rozličným prírodným javom.³³ Sme svedkami, že sa postupne deklaruje subjektivita, resp. priznávajú vybrané práva a oprávnenia s rôznym stupňom úspešnosti:

- a) **riekam** (rieka Atrato v Kolumbii v roku 2016;³⁴ rieka Whanganui na Novom Zélande v roku 2017;³⁵ rieky Ganga a Yamuna v Indii v roku 2017;³⁶ rieka Klamath v USA v roku 2019;³⁷ rieka Magpie v Kanade v roku 2021).³⁸
- b) **jazerám** (náš analyzovaný prípad Erijského jazera v USA z roku 2019);
- c) **národným parkom** (Te Urewera na Novom Zélande v roku 2014);³⁹
- d) **celému ekosystému či Matke Prírode** (Ekvádor v roku 2008;⁴⁰ Bolívia v roku 2010);⁴¹
- e) či sa plánuje udeliť právna subjektivita aj **hore** (hora Taranaki, ako aj k nej prislúchajúci Egmontský národný park na Novom Zélande).⁴²

Samozrejme, vyššie ide len o demonštratívny výpočet prípadov, keď bolo prírodným javom priznaná právna subjektivita, resp. vybrané práva a oprávnenia.⁴³ Ako je možné vidieť, ide skutočne o problematiku, ktorá sa vyskytuje len od začiatku tohto tisícročia. Pravdaže, diskusie ohľadom možnosti udeliť právnu subjektivitu, resp. aspoň vybrané práva neľudským entitám, tu boli aj pred našim terajším storočím,⁴⁴ ale zásadným je práve obdobie posledných dvoch dekád.

Rôzne iniciatívy v rámci Spojených štátov amerických však postupujú pri priznávaní právnej subjektivity a vybraných práv a oprávnení prírodným javom odlišným spôsobom než je to „typické“ v iných častiach sveta. Iniciatívnosť tu prevzali hnutia a organizácie na lokálnej úrovni a dnes pozorujeme veľké množstvo snáh viacerých skupín obyvateľstva o ochranu práv prírody prostredníctvom tzv. *municipal ordinances*.⁴⁵ Mnohé z týchto nariadení prijatých v USA sú skoro identické, keďže vznikajú za pomoci Community Environmental Legal Defense Fund (CELDF), organizácie, ktorá sa snaží podľa vlastných slov „*pomáhať budovať dekoloniálne hnutie za práva spoločenstva a práva prírody s cieľom presadzovať demokratické, ekonomické, sociálne a environmentálne práva.*“⁴⁶ Takto pomohli už viac ako 200 lokálnym samosprávam a rôznorodým združeniam (vrátane spomínanej organizácie *Toledoans for Safe Water*), preto nie je prekvapujúce, že sa uvedené nariadenia v niektorých obdobných prípadoch (napríklad priznanie právnej subjektivity riekam či jazerám) takmer zhodujú. Avšak CELDF a s ňou spolupracujúce lokálne samosprávy narazili na značný odpor od súdnej moci, ktoré viaceré spomenuté nariadenia „zablokovali“ svojimi rozhodnutiami. A to bol aj prípad Erijského jazera.⁴⁷ Avšak sme toho názoru, že uvedené snaženie organizácie CELDF je v niektorých prípadoch zle koncepcne a právne nastavené, čoho ukázkovým typom je práve nami analyzovaná kauza Erijského jazera. Pozrime sa na dôvody, prečo tomu tak je.

Snaha o priznanie práv jazera – od začiatku projekt odsúdený na neúspech?

Ak sa opäťovne vrátime k nášmu prípadu a bližšie sa zameriame na samotný obsah Listiny práv Erijského jazera, tak pri viacerých jej ustanoveniach by mnohí právnici zdvíhali obočia, ba priam krútili hlavami a odmietali ich. Medzi tie najproblematickejšie uveďme nasledovné:

- I. *Spôsob priznania právnej subjektivity a práv prírodnému javu.* V našom skúmanom prípade išlo o lokálne referendum, ktoré sa následne premietlo do miestnej právnej úpravy. Avšak tento spôsob má jeden zásadný nedostatok – samotná Listina práv nemôže byť príliš rozsiahla, keďže sa o nej má hlasovať, a tak vo výsledku máme k dispozícii síce na prvé prečítanie pekne znejúci text, avšak aj pomerne strohý, plný mnohých značne vágnych pojmov a textácií. V tomto smere je zreteľná skutočnosť, že

menšia skupina aktivistov sa rozhodla svojpomocne zmeniť nastavený právny rámec, no bez žiadneho dialógu s inými štátnymi orgánmi a zainteresovanými aktérmi, nad ktorými „zlomili palicu“ a vnímali ich ako nedôveryhodných v riešení vzniknutej situácie (uvedené je zjavné z preambuly samotnej listiny). Problematické však je, že nehľadali žiaden kompromis, naopak chceli sa oprieť len o „silu“ pozitívneho výsledku lokálneho referenda, ktorého sa zúčastnilo niečo vyše 16.000 obyvateľov mesta Toledo.⁴⁸ Pre porovnanie - len v samotnom povodí Erijského jazera žije niečo cez dvanásť miliónov obyvateľov.⁴⁹ Avšak uvedené nebránilo aktivistom sa pomocou listiny domáhať nielen jej platnosti v celom štáte Ohio, ale dokonca v celých Spojených štátoch amerických, a pre prípad, že by ostatné právne predpisy (prijaté akýmkoľvek štátnym orgánom) boli v rozpore s obsahom Listiny práv, tak prednosť by mala dostať Listina práv. Uvedeným sa však ďaleko presahovali kompetencie lokálnych samospráv, čo výstižne pomenoval federálny súd vo svojom odmietavom rozhodnutí voči Listine práv.⁵⁰

- II. *Značná neurčitosť celej Listiny práv.* V predmetnom dokumente si môžeme prečítať mnohé ustanovenia typu: „Erijské jazero a jeho povodie majú právo na existenciu, rozkvet a prirodzený vývoj“; ako aj Toledania majú právo „na čisté a zdravé životné prostredie“ a „požívajú kolektívne aj individuálne právo na samosprávu v rámci svojej lokálnej komunity“, avšak už bližšie nenájdeme v listine definície či iné ustanovenia, ktoré by bližšie popisovali význam vyššie uvedených práv, ktoré majú byť chránené danou listinou. Aké konkrétne správanie bude napríklad poškodzovať právo Erijského jazera na „existenciu, rozkvet a prirodzený rozvoj“? Čo bude ešte považované za konanie, ktoré bude v súlade s imperatívom na čisté a zdravé životné prostredie? O čo sa majú oprieť orgány aplikácie práva? Je napríklad chytanie rýb porušenie práv jazera? Plavenie sa loďou po jazere? Odstraňovanie škodcov v jazere? A čo mechanická úprava koryta niektorého prítoku do jazera? Či postavenie hrádze na rieke, ktorá má zamedziť záplavám a spadá do povodia jazera? Kto o tom má rozhodovať? Bude toto rozhodnutie finálne alebo tam bude ingerencia iných štátnych orgánov? Takýchto otázok môžeme klásť ešte mnoho, avšak odpovede či usmernenie už len ťažko vyčítame zo samotného znenia listiny.

III. Ak by sme si aj odmysleli vyššie spomenuté (body I. a II.), vzniká ďalšia relevantná námietka – ako by bolo možné vôbec vynucovať jednotlivé priznané práva Erijskému jazeru? Domnievame sa, že pri skúmaní potenciálnej vymáhateľnosti práv jazera je nevyhnutné sa zamerať na viacero kritérií, ktoré sú zásadné pre to, aby priznané práva získali na právnej sile a efektívite. Medzi ne patria:

- i. *Geografická lokácia prírodného javu a jeho veľkosť* – tento znak nie je možné len tak prehliadnuť a v súčasnosti je zjavné, že ide o významný faktor, ktorý je potrebné zohľadniť pri priznávaní právnej subjektivity a jednotlivých práv prírodným javom. Totiž ak sa nachádza prírodný jav v celistvosti len v jednom štáte (napr. už spomenutá rieka Whanganui na Novom Zélande) a ak dôjde k dohode medzi príslušnými vnútroštátnymi aktérmi na priznaní právnej subjektivity, tak sa dá tak urobiť a tento inovatívny prístup môže v zásade aj dobre fungovať. Avšak, ak sa prírodný jav (ako napríklad Erijské jazero) rozprestiera medzi viacerými štátmi (Kanada a USA, resp. viacerými štátmi v rámci samotných Spojených štátov amerických), tak môže dochádzať k mnohým kompetenčným konfliktom a problematickým otázkam súvisiacich s prekročením lokálnych právomocí orgánov, ktoré prijali predmetné rozhodnutia priznať vybrané práva prírodnému javu. V prípade závažných problémov by mali byť kompetentné jednáť štátne orgány na celoštátnej úrovni v tejto veci, nie tie lokálne, a to s ohľadom na veľkosť prírodného javu, ba v našom prípade by malo ísť o spoluprácu dvoch krajín, Kanady a USA, ktoré so svojimi ústrednými orgánmi verejnej moci by sa mali postupne snažiť vyriešiť túto situáciu, keďže ide o problém, ktorý sa týka jedenásteho najväčšieho jazera na svete (Routley, 2021). Riešenie takto závažného problému by nemalo byť v kompetencii mesta Toledo a nie je preto prekvapujúce, že vyššie uvedený argument zohral významnú rolu pri odôvodnení zamietavého rozhodnutia federálneho súdu.
- ii. *Spôsob ustanovenia právnych zástupcov prírodného javu* – toto je ďalší výrazný nedostatok strohej Listiny práv, keď nevenuje dostatočný priestor spôsobu ustanovenia právnych zástupcov Erijského jazera, tzn. prozaicky

môžeme uviesť, že ide o „hlasy a tváre“ jazera, ktoré majú zabezpečiť ochranu a rozvoj jeho „zdravia a blahobytu“. V zmysle Listiny práv by mohol byť hlasom jazera ktorýkoľvek obyvateľ mesta Toledo, ako aj mesto samotné. Čiže v prípade, ak by niekto z obyvateľov Toleda bol toho názoru, že nie sú dodržiavané práva a povinnosti stanovené v Listine práv, tak by sa mohol obrátiť na príslušný súd (časť 3, písm. b) Listiny práv). Už aj v tomto prípade je evidentné na prvý pohľad, že tu nie je niečo v poriadku. Ako sme už spomenuli Erijské jazero patrí medzi jedno z najväčších jazier na svete a leží na hranici viacerých štátov. Prečo by sa mali dovolávať jeho práv len obyvatelia Toleda? Čo ostatní obyvatelia žijúci okolo jazera? Tí tak nemôžu urobiť? V čom je mesto Toledo tak zásadne odlišné (a výnimočné), že má byť prednostne aktívne procesne legitimované na domáhanie sa nárokov v mene Erijského jazera oproti iným väčším mestám, ktoré ležia na jeho brehoch, resp. v jeho povodí (napr. mestá Cleveland či Buffalo)? Tieto a mnohé ďalšie otázky nám môžu vznikať v súvislosti s osobami, ktoré majú konať menom jazera, avšak samotná textácia Listiny práv nám v tomto smere neposkytuje žiadne bližšie odpovede, skôr vytvára mnohé ďalšie otázky. Neopomeňme ani skutočnosť, že v rámci Listiny práv absentuje aj bližšie inštitucionálne ukotvenie právnych zástupcov Erijského jazera v rámci štruktúry všetkých štátnych inštitúcií, ako aj súčasne chýbali bližšie inštrukcie či charakteristiky, na základe akých kritérií a akým spôsobom by mali právni zástupcovia konať v mene jazera, aby naplňali jeho základné práva. Absentuje na tomto mieste komplexná štruktúra vzťahov a právny rámec, ktorý by sa venoval novovzniknutej entite a ktorý by koncepčne zapadol do celého právneho poriadku USA. Tým by sa určili usmernenia a mantinely, ako majú jednotlivé zložky novovzniknutého subjektu právo konať a kde sú hranice dosahu ich právomocí. Žiaľ, ani uvedenému nebola venovaná dostatočná pozornosť od tvorcov Listiny práv.

- iii. *Skutočné sledovanie záujmov prírodného javu a jeho relatívna nezávislosť.* Dôležitým aspektom priznania práv prírodným javom je skutočnosť, či jej

právni zástupcovia sú nezávislí od samotných politických štruktúr (predovšetkým od exekutívy štátu). V tomto smere je dôležité sa vyvarovať rôznym konfliktom záujmov, ktoré môžu nastať medzi tým, čo je v prospech prírodného javu (a jeho protekcie) a vládnyimi politikami, ktoré sú často motivované skôr politickými či ekonomickými záujmami, než tými ekologickými. Ako sme si uviedli, zo znenia Listiny práv vyplýva, že mesto Toledo by malo byť hlavným „správcom“ práv a povinností jazera, a teda aj tu vzniká potencionálny problém existencie konfliktu záujmov, t.j. bolo by otázne, či poverení úradníci mesta skutočne konajú v najlepšom záujme jazera. Budú sa poverení úradníci niekomu zodpovedať? Obyvateľom mesta Toledo? Či niekomu inému? V tomto smere sa nám javí, že Listina práv nemá žiadne kontrolné mechanizmy, ktoré by sa vzťahovali na jednotlivých právnych zástupcov v prípade, ak by dochádzalo k excesom z ich strany. Súčasne sa v predmetnej listine bližšie neustanovujú konkrétne zložky lokálnej samosprávy, ktoré by mali mať uvedenú agendu na starosti a taktiež je nejasné, v akom vzťahu je jazeró k iným štátnym orgánom (či už na úrovni štátu Ohio, ale aj na federálnej úrovni).

- iv. *Zabezpečenie finančnej slobody a stability.* Samotná Listina práv sa už bližšie nezaoberá finančnými dôsledkami daného dokumentu. Na jednej strane síce poveruje mesto Toledo, aby dohliadalo nad zdravím a blahobytom Erijského jazera, avšak na strane druhej už neprihľadia na to, že sa mestu pridávajú nové povinnosti pomerne rozsiahleho charakteru, ktoré si budú vyžadovať aj dodatočné finančné zdroje, aby ich mohlo mesto zrealizovať. Išlo o naoktrojovanú úlohu a pozíciu lokálnej samosprávy, ktorej sa malo mesto Toledo zhostiť bez navýšenia, resp. vyčlenenia patričných finančných zdrojov.

Aj na základe vyššie uvedeného zrejme neprekvapí sumarizujúci záver, že ak by dnes samotná Listina práv Erijského jazera bola naďalej platná a účinná, máme závažné dôvody sa obávať, ako by sa v praxi predmetné priznané práva reálne uplatňovali príslušnými orgánmi aplikácie práva. Domnievame sa, že by šlo len o istú formu deklarácie, ktorej reálny dopad by bol v praxi zrejme minimálny, a to aj s ohľadom na

vážne právne nedostatky, ktoré boli súčasťou predmetného zriaďovacieho právneho aktu a ktoré sme si vyššie bližšie rozanalyzovali.

- IV. *Akceptácia výhradnej perspektívy na problém a nerešpektovanie iných spoločenských záujmov.* Je zrejmé, čo sa chcelo dosiahnuť Listinou práv Erijského jazera – ochrana lokálneho ekosystému tejto vodnej entity a zabránenie jej ďalšiemu znečisťovaniu. Samotná myšlienka je veľmi chvályhodná, no nemožno opomenúť aj iné spoločenské záujmy, ktoré sú prítomné v súvislosti so životom v okolí tohto jazera. Od rôznych ekonomických až po tie občianske a politické. Pri riešení problémov a konfliktov je potrebné hľadať rovnováhu medzi jednotlivými záujmami, nachádzať kompromis, a tým ich aj postupne riešiť. Nemôžeme „rýchlym rezom“ všetky doterajšie bežné postupy a aktivity v určitých oblastiach života (ako napr. hnojenie pri poľnohospodárskej činnosti) len tak preťať a tváriť sa, že sú odteraz zlé (aj keď viaceré právne predpisy ich dodnes schvaľujú) a dokonca za ne budeme vyvodzovať až trestnoprávnu zodpovednosť. Uvedené len vnáša chaotickosť do právnych vzťahov a právneho systému ako celku, pričom ku koncu neprispeje k žiadnemu riešeniu, len k eskalácii konfliktov a pnutí v spoločnosti. Zároveň sa domnievame, že kľúčovou úlohou by malo byť hľadanie schodných a efektívnych riešení na štátnej či federálnej úrovni, nie aplikácia „rýchleho riešenia“ na lokálnej úrovni. Snaha aktivistov by mala smerovať k presvedčaniu väčšiny politikov, aby s uvedeným problémom niečo urobili. A ak tak nečinia, spočítať im to vo voľbách a zvoliť si alternatívu, ktorá uvedený problém bude chcieť vyriešiť a v prípade, že taká politická alternatíva absentuje, stále je možnosť vstúpenia na politickú scénu aj zo strany aktivistov. Ale prijímanie takéto svojpomocného riešenia, bez prihliadania na iné spoločenské záujmy, môže viesť len k ďalším konfliktom v spoločnosti a ku koncu dňa nemusí priniesť želaný cieľ – ochrana Erijského jazera.

Samozrejme, vyššie uvedená enumerácia nie je taxatívna. Pozorný čitateľ Listiny práv by zrejme našiel pomerne značné množstvo ďalších problematických aspektov súvisiacich s týmto dokumentom. Od vymedzenia „tela“ jazera a jeho povodia (napr. je aj samotná voda súčasťou novovzniknutej entity? Ak áno, má Erijské jazero k vode vlastnícke právo?), cez

obmedzenie právnej subjektivity tým subjektom práva, ktoré nielen porušujú práva jazera, ale sa aj budú „usilovať“ o ich porušovanie,⁵¹ až po zavádzanie istých foriem diskriminácie (prečo by mali byť zodpovedné za svoje správanie len korporácie či vlády? Prečo nie fyzické osoby či ďalšie subjekty práva, ktoré bežne rozlišuje právny systém?).

Summa summarum, čím viac sa človek nad celým týmto dokumentom zamýšľa, tým viac problematických aspektov nachádza a tým viac mu celé niekoľkoročné snaženie iniciátorov tohto dokumentu príde zvláštne, až bizarné. Trúfame si povedať, že žiaden právnik by sa pod takýto dokument nepodpísal, keďže je v rozpore so základnými princípmi práva a súčasne nerešpektuje jeho esenciálne prvky. Nielenže ich nerešpektuje, ba priam ich aj ohrozuje. Tak prečo sa celé toto „predstavenie“ udialo? Prečo tak nástojčivo aktivisti bojovali za takýto vágny a právne defektný dokument? Ved' ich niekto právne zdatnejší musel upozorniť, že toto nebude len tak ľahko „priechodné“ cez súdy, tak načo vyvíjať takúto niekoľkoročnú drinu?

Odpovede na uvedené otázky sa môžeme len domnievať, ale z nášho pohľadu ide zrejme predovšetkým o snahu poukázať „relevantným“ spôsobom na konkrétny problém. Pritiahnuť pozornosť nielen politikov a médií, ale aj širšej verejnosti, že skutočne tu máme závažný problém a je ho potrebné začať ekologicky a efektívne riešiť, inak tu budeme mať častejšie udalosti typu augustový zákaz pitia vody z leta 2014, keď niekoľko tisíc ľudí sa nemohlo napiť pitnej vody z dôvodu jej kontaminácie. Prečo „relevantným“ spôsobom? Zrejme už niekedy nestačí len písať články, obracať sa na médiá, ktoré tomu povenujú pár minútovú reportáž, lenže ku koncu dňa nepríde žiadna zásadnejšia zmena. Avšak, ak vytvoríte bombastickú reklamu, že jazero je potrebné chápať ako „živú osobu“, ktorá má svoje vlastné práva, pričom si to necháte odsúhlasiť v rámci lokálneho referenda a následne sa o to aj súdite, získavate oveľa väčšiu mediálnu pozornosť, ako aj oslovíte oveľa viac ľudí s obvyčajnou myšlienkou – je potrebné už niečo zmeniť, inak riskujeme ďalšie prírodné kalamity. A napriek tomu, že aj samotní aktivisti tušili, že celé ich snaženie zrejme nebude zdarné,⁵² aspoň sa im podarilo upútať značnú pozornosť širšej komunity⁵³ a jednu vec im nemožno uprieť – úprimnú túžbu zaistiť existenciu a udržateľnosť čím ďalej cennejšieho

zdroja: (pitnej) vody. Do budúcnosti by však nemali opomínať aj právnu stránku svojich snažení a podnikov, keďže tá bola v prípade Erijského jazera nekvalitná a plná nepresností a vágnosti.

Záverečné zamyslenie sa

Nepochybne sme dnes často v situáciách, keď pozorujeme mnohé environmentálne ťažkosti a katastrofy, pričom je pochopiteľné, že nám uvedené nebude ľahostajné a budeme to chcieť zmeniť. Problém však nastáva vtedy, keď sa poddáme myšlienkam, že to je potrebné urobiť hneď tu a teraz a bez ohľadu na ostatných. Snažiť sa nájsť rýchle riešenie problému, ktorý tu pretrváva už mnoho desaťročí, nepôjde tak jednoducho. Domnievame sa, že uvedené sa stalo aj v našom analyzovanom prípade priznania právnej subjektivity a vybraných práv Erijskému jazeru, kde síce na jednej strane máme myšlienku, ktorá si skutočne zasluhuje uznanie (protektia ekosystému jazera a zabránenie jeho ďalšieho znečisťovania), avšak na strane druhej ide o snaženie, ktoré vykazuje mnohé nedostatky, predovšetkým v oblasti práva a viacerým z nich sme sa bližšie venovali v predkladanom texte.

Nech je úmysel v skúmanom prípade akokoľvek chvályhodný, nemožno pri tom obchádzať, resp. nerešpektovať základné právny princípy, na ktorých stojí väčšina právnych poriadkov a dopúšťať sa závažných právnych „kiksov“ (ako vágnosť právnych ustanovení, nepresné vymedzenie právomocí potenciálnych právnych zástupcov prírodného javu, nerešpektovanie hraníc svojich právomocí a deľby moci v štáte či používanie právnych nástrojov, ktorých účinky z právneho hľadiska evidentne nestačia na dosiahnutie vytúženého cieľa – napr. lokálnym referendom nemožno „uzurpovať“ právo konať menom jedného z najväčších jazier na svete). Aj na základe uvedeného preto nemôže byť prekvapujúce, že prípad Erijského jazera neskončil zdarne. Domnievame sa, že celé snaženie aktivistov v prípade Erijského jazera bol proste krok vedľa a celá situácia sa mala „právne“ riešiť inak. Síce získali pomerne veľkú mediálnu pozornosť a upozornili výrazným spôsobom na dnešný existujúci problém, zároveň by však týmto krokom (ak by sa im podarilo) vniesli do právneho systému oveľa viac problémov, nezodpovedaných otázok, ako aj neistôt, ktoré by len ďalej eskalovali pnutia a konflikty v spoločnosti a z nášho problému by neprispeli k ich deklarovanému cieľu – ochrane ekosystému jazera a pitnej vody v ňom.

Zároveň celý popisovaný prípad vrhá trochu zlé svetlo aj na súčasné medzinárodné hnutie *Rights for Nature*, ktoré vo viacerých krajinách zaznamenáva zaujímavé úspechy, keď sa rôznorodými spôsobmi priznáva právna subjektivita a vybrané práva a oprávnenia prírodným javom. Aj samotní iniciátori Listiny práv poukazovali na skutočnosť, že sa inšpirovali práve viacerými známymi prípadmi vo svete, keď sa priznala právna subjektivita, resp. vybrané práva a oprávnenia prírodným javom.⁵⁴ Treba však uviesť, že v rámci tých úspešnejších príkladov v rámci hnutia *Rights for Nature* ide o komplexné a komplikované snaženie sa mnohých zainteresovaných aktérov, ktoré trvá aj niekoľko rokov či dekád, pričom výsledkom sú často rozsiahle právne dokumenty, ktoré sa snažia o adekvátne zakomponovanie novovznikajúcich subjektov práva (prírodných javov) do národných právnych systémov.

Ako príklad len uveďme skutočnosť, že keď parlament v Novom Zélande priznal právnu subjektivitu rieke Whanganui, tak tomuto samotnému aktu predchádzalo takmer osem rokov rokovaní, polemík a diskusií medzi maorijskými kmeňmi, vládou Nového Zélandu a rôznorodou škálou mnohých zainteresovaných aktérov, aby sa dosiahla čo možno najväčšia zhoda na správnom fungovaní novovzniknutej entity – rieky *Te Awa Tupua*.⁵⁵ O uvedenom nie je možné hovoriť v prípade Erijského jazera, kde evidentne absentoval dialóg medzi relevantnými aktérmi a skôr išlo o snahu zobrať svojpomocne veci do vlastných rúk a naoktrojovať vybraným subjektom lokálnej samosprávy určité povinnosti, neberúc do úvahy iné spoločenské záujmy či iné pohľady a názory zainteresovaných účastníkov.

Z tohto dôvodu je dnes už skutočne potrebné rozlišovať medzi jednotlivými snaženiami a iniciatívami v rámci medzinárodného hnutia *Rights for Nature*, nakoľko niektoré z nich (napr. rieka *Te Awa Tupua*) môžu byť skutočne zaujímavé a funkčné environmentálne nástroje správy vodného hospodárstva, ktoré už nie sú na periférii právnej teórie, resp. environmentálneho práva. Na strane druhej je však potrebné kritizovať tie iniciatívy, ktoré sa snažia o okamžitú nápravu nepriaznivého stavu v životnom prostredí, avšak pri tej rýchlosti hľadania riešení sa nevyhnutne vyskytnú aj pochybenia a tie v konečnom dôsledku môžu napáchať viac škôd, než prospechu – napríklad ako nami analyzovaný prípad Erijského

jazera. V jeho prípade išlo o hľadanie riešenia typu „radikálny a rýchly zvrät“, aj keď vhodnejšie by bolo riešenie prostredníctvom postupných krokov a ústupkov. Niektoré veci nie je možné uponáhľať a keď sa uponáhľajú, tak sa dostavia rôzne závažné nedostatky. Stále platí staré známe príslovie: „*Pomaly ďalej zájdeš. Kto sa ponáhľa, ľahko sa potkne a spadne.*“ Na uvedené by sme nemali zabúdať, keďže práve neúspešné pokusy priznať právnu subjektivitu prírodným javom môžu kompromitovať celkovú vážnosť a reputáciu hnutia *Rights for Nature* a odrádzať iných od pokusu o ich zavedenie.

Autor: Mgr. Olexij M. Meteňkanyč, PhD.

Zoznam bibliografických odkazov

- [1] CALMA, Justine. ‘Deep regret’: Global climate summit fails developing nations once again. In: *The Verge*, uverejnené dňa 13.11.2021. Dostupné na internete: <https://www.theverge.com/2021/11/13/22778646/glasgow-global-climate-summit-cop26-adaptation-finance-loss-damage> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [2] ĎURANA, Radovan. Glasgow sa do histórie nezapíše. In: *Denník N*, uverejnené dňa 18.11.2021. Dostupné na internete: https://e.dennikn.sk/2615327/glasgow-sa-do-historie-nezapise/?ref=list&_ga=2.19921080.1476396802.1638033502-125079959.1623162075 (navštívené dňa 30.12.2021).
- [3] Earth Overshoot Day. *Past Earth Overshoot Days*. Dostupné na internete: <https://www.overshootday.org/newsroom/past-earth-overshoot-days/> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [4] Earth.org. The Biggest Environmental Problems of 2021. In: *EARTH.ORG*, uverejnené dňa 05.08.2021 [cit. 2021-08-15]. Dostupné na internete: <https://earth.org/the-biggest-environmental-problems-of-our-lifetime/> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [5] FITZSIMMONS, G. Emma. Tap Water Ban for Toledo Residents. In: *The New York Times*, uverejnené dňa 03.08.2014. Dostupné na internete: <https://www.nytimes.com/2014/08/04/us/toledo-faces-second-day-of-water-ban.html> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [6] GREGORY, Justin. Taranaki or Egmont: what's in a name? In: *RNZ*, uverejnené dňa 13.09.2018. Dostupné na internete: <https://www.rnz.co.nz/national/programmes/eyewitness/audio/2018660222/taranaki-or-egmont-what-s-in-a-name> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [7] GREIF, Adam. Nočná mora pokračuje, zatiaľ. In: *Denník N*, uverejnené dňa 15.11.2021. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/blog/2612363/nocna-mora-pokracuje-zatial/> (navštívené dňa 30.12.2021).

-
- [8] HO, C. Jeff – MICHALAK, M. Anna. Phytoplankton blooms in Lake Erie impacted by both long-term and springtime phosphorus loading. In: *Journal of Great Lakes Research*, Vol. 43, No. 3, 2017, s. 221-228.
- [9] IPCC. *Sixth Assessment Report. AR6 Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. Dostupné na internete: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [10] KASINEC, Rudolf – JENČÍK, Jozef. Dystópia - teoretické vymedzenie pojmu. In: *Projustice*, uverejnené dňa 30.12.2018. Dostupné na internete: <https://www.projustice.sk/teoria-prava/dystopia-teoreticke-vymedzenie-pojmu> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [11] LLANES, Caroline. Lake Erie Bill of Rights declared unconstitutional. In: *Michigan Radio Home*, uverejnené dňa 28.02.2020. Dostupné na internete: <https://www.michiganradio.org/post/lake-erie-bill-rights-declared-unconstitutional> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [12] Mavy. Where you can and cant drink tap water as a tourist around the world. In: *Globehunters*, uverejnené dňa 22.02.2019. Dostupné na internete: <https://www.globehunters.ca/blog/safe-tap-water.htm> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [13] MÉSZÁROS, Tomáš – ŠVRČKOVÁ, Nikola. Meno, mesto, zviera, vec: spoločenská hra s právnou subjektivitou? In: *Paneurópske právnické fórum*. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2017, s. 510-523. Dostupné na internete: https://www.paneurouni.com/wp-content/uploads/2017/03/paneuropske_pravnicke_forum_2017.pdf (navštívené dňa 30.12.2021).
- [14] METENKANYČ, M. Olexij. Priznanie právnej subjektivity neživým veciam či inak povedané vybrané *leges singulares* Nového Zélandu. In: MARTINCOVÁ, Lenka, SOMBATI, Ján (eds.): *Leges Singulares. Zborník príspevkov z konferencie mil'niky 2019*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020, s. 120-137.
- [15] OSKIN, Becky. Lake Erie Dead Zone: Don't Blame the Slime! In: *LiveScience*, uverejnené dňa 07.01.2015. Dostupné na internete: <https://www.livescience.com/49347-lake-erie-dead-zone-drought.html> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [16] PEARSON, Gwen. Don't Drink the Water ... In Lake Erie. How did Lake Erie go from flammable in the 60s, clean in the 80s and 90s, and back to toxic today in just 40 years? In: *WIRED*, uverejnené dňa 08.04.2014. Dostupné na internete: <https://www.wired.com/2014/08/lake-erie-algae/> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [17] RED. Slovensko je unikátne. Splachuje pitnou vodou. In: *HNOnline*, uverejnené dňa 11.09.2013. Dostupné na internete: <https://hnonline.sk/prakticke-hn/541192-slovensko-je-unikatne-splachuje-pitnou-vodou> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [18] ROTMAN, Michael. Lake Erie. In: *Cleveland Historical*, uverejnené dňa 22. 09. 2010. Dostupné na internete: <https://clevelandhistorical.org/items/show/58#.WVLLPxMrJE5>. (navštívené dňa 30.12.2021).
- [19] ROUTLEY, Nick. The World's 25 Largest Lakes, Side by Side. In: *Green*, uverejnené dňa 07.09.2021. Dostupné na internete: <https://www.visualcapitalist.com/worlds-25-largest-lakes/> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [20] SMITH, V. Anna. The Klamath River now has the legal rights of a person. In: *HighCountryNews*, uverejnené dňa 24.09.2019. Dostupné na internete: <https://www.hcn.org/issues/51.18/tribal-affairs-the-klamath-river-now-has-the-legal-rights-of-a-person> (navštívené dňa 30.12.2021).

-
- [21] SMITH HOPKINS, Jamie. Lake Erie turns toxic every summer. Officials aren't cracking down on the source. In: *The World*, uverejnené dňa 23.01.2020. Dostupné na internete: <https://theworld.org/stories/2020-01-23/lake-erie-turns-toxic-every-summer-officials-aren-t-cracking-down-source> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [22] STONE, D. Christopher. Should Trees Have Standing? – Towards Legal Rights for Natural Objects. In: *Southern California Law Review*, 1972, roč. 45, s. 450-501.
- [23] The Community Environmental Legal Defense Fund. About CELDF. In: *CELDF*. Dostupné na internete: <https://celdf.org/about-celdf/> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [24] The Cyrus R. Vance Center for International Justice, Earth Law Center, International Rivers. *Rights of Rivers: A global survey of the rapidly developing Rights of Nature jurisprudence pertaining to rivers*. Oakland: International Rivers, 2020. Dostupné na internete: <https://3waryu2g9363hdvii1ci666p-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/sites/86/2020/09/Right-of-Rivers-Report-V3-Digital-compressed.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [25] The Lake Erie Bill of Rights. Citizens Initiative. Rights of Nature. In: *Toledoans for Safe Water*. Dostupné na internete: <https://lakeerieaction.wixsite.com/safewatertoledo/rights-of-nature> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [26] TOWNSEND, Justine a kol. Rights for nature: How granting a river 'personhood' could help protect it. In: *The Conversation*, uverejnené dňa 03.06.2021. Dostupné na internete: <https://theconversation.com/rights-for-nature-how-granting-a-river-personhood-could-help-protect-it-157117> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [27] UN News. Time running out for countries on climate crisis front line. In: *United Nations*, uverejnené dňa 08.07.2021. Dostupné na internete: <https://news.un.org/en/story/2021/07/1095532> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [28] United Nations. Statistic Division: Environment Statistics. In: *United Nations*. Dostupné na internete: <https://unstats.un.org/unsd/envstats/climatechange.cshtml> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [29] United Nations Climate Change. *Outcomes of the Glasgow Climate Change Conference - Advance Unedited Versions (AUVs) and list of submissions from the sessions in Glasgow*. Dostupné na internete: <https://unfccc.int/process-and-meetings/conferences/glasgow-climate-change-conference-october-november-2021/outcomes-of-the-glasgow-climate-change-conference> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [30] United States Environmental Protection Agency. Lake Erie. In: *EPA*, uverejnené dňa 23.07.2020. Dostupné na internete: <https://www.epa.gov/greatlakes/lake-erie> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [31] VOX. This lake now has legal rights, just like you. In: *Youtube*, uverejnené dňa 29.04.2019. Dostupné na internete: https://www.youtube.com/watch?v=WwhcrpJTzGQ&ab_channel=Vox (navštívené dňa 30.12.2021).
- [32] WINES, Michael. Fertilizer Limits Sought Near Lake Erie to Fight Spread of Algae. In: *The New York Times*, uverejnené dňa 03.08.2014. Dostupné na internete: <https://www.nytimes.com/2014/02/27/us/fertilizer-limits-sought-near-lake-erie-to-fight-spread-of-algae.html?searchResultPosition=10> (navštívené dňa 30.12.2021).

Iné pramene práva

- [33] BALLOTPEDIA. Toledo, Ohio, Question 2, "Lake Erie Bill of Rights" Initiative (February 2019). Dostupné na internete:
[https://ballotpedia.org/Toledo,_Ohio,_Question_2,_%22Lake_Erie_Bill_of_Rights%22_Initiative_\(February_2019\)](https://ballotpedia.org/Toledo,_Ohio,_Question_2,_%22Lake_Erie_Bill_of_Rights%22_Initiative_(February_2019)) (navštívené dňa 30.12.2021).
- [34] *Lalit Miglani v. State of Uttarakhand & others*, Writ Petition (PIL) No. 140 z roku 2015, rozhodnutie Najvyššieho súdu štátu Uttarakhand zo dňa 30. 03. 2017, dostupné na internete: <https://indiankanoon.org/doc/92201770/> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [35] Ley de derechos de la madre tierra, Ley No. 071, prijatý dňa 21. 12. 2010. Dostupné na internete:
<http://ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/92470/107736/F1549363084/BOL92470.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [36] Ley marco de la madre tierra y desarrollo integral para vivir bien. Ley No. 300, prijatý dňa 15. 10. 2012. Dostupné na internete:
<http://ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/92468/107732/F-1782935448/BOL92468.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [37] Listina práv Erijského jazera. Dostupné na internete:
<https://www.beyondpesticides.org/assets/media/documents/LakeErieBillofRights.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [38] *Mohd. Salim v. State of Uttarakhand & others*, Writ Petition (PIL) No. 126 z roku 2014, rozhodnutie Najvyššieho súdu štátu Uttarakhand zo dňa 20. 03. 2017, dostupné na internete: <http://www.ielrc.org/content/e1704.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [39] Rozhodnutie US District Court for the Northern District of Ohio zo dňa 27. februára 2020, spis. zn.: 3:19 CV 434. Dostupné na internete:
https://www.michiganradio.org/sites/michigan/files/202002/lebor_decision.pdf (navštívené dňa 30.12.2021).
- [40] Rozhodnutie Ústavného súdu Kolumbijskej republiky zo dňa 10. 11. 2016, sp. zn. T-622/16 (2016). Dostupné na internete:
<http://cr00.epimg.net/descargables/2017/05/02/14037e7b5712106cd88b687525dfef4b.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [41] Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017, Public Act 2017, No 7. Dostupné na internete:
<http://www.legislation.govt.nz/act/public/2017/0007/latest/whole.html> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [42] Te Urewera Act 2014, Public Act 2014, No 51. Dostupné na internete:
<http://www.legislation.govt.nz/act/public/2014/0051/latest/whole.html> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [43] Ústava Ekvádorskej republiky z roku 2008. Dostupné na internete:
<https://pdpa.georgetown.edu/Constitutions/Ecuador/english08.html> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [44] Yurok Tribe. *Resolution Establishing the Rights of the Klamath River*. Prijaté dňa 09.05.2019, dostupné na internete:
<http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload833.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).
- [45] Žaloba spoločnosti Drewes Farms Partnership zo dňa 27. 02. 2019. Dostupné na internete:

https://www.michiganradio.org/sites/michigan/files/202002/lebor_complaint.pdf
(navštívené dňa 30.12.2021).

Poznámky pod čiarou

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0199.

² Pre celkový zoznam krajín, kde sa dá piť a zase aj nepiť pitná voda priamo z vodovodného kohútika pozri viac tu: Mavy. Where you can and cant drink tap water as a tourist around the world. In: *Globehunters*, uverejnené dňa 22.02.2019. Dostupné na internete: <https://www.globehunters.ca/blog/safe-tap-water.htm> (navštívené dňa 30.12.2021).

³ K pojmu dystópia a jej teoretickému vymedzeniu pozri viac v KASINEC, Rudolf – JENČÍK, Jozef. Dystópia - teoretické vymedzenie pojmu. In: *Projustice*, uverejnené dňa 30.12.2018. Dostupné na internete: <https://www.projustice.sk/teoria-prava/dystopia-teoreticke-vymedzenie-pojmu> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁴ Uvedené viedlo k prijatiu tzv. Clean Water Act z roku 1972, ten síce spočiatku zlepšil situáciu, avšak samotný problém znečistenia naďalej pretrvával. Porovnaj s ROTMAN, Michael. Lake Erie. In: *Cleveland Historical*, uverejnené dňa 22. 09. 2010. Dostupné na internete:

<https://clevelandhistorical.org/items/show/58#.WVLLPxMrJE5>. (navštívené dňa 30.12.2021).

⁵ Porovnaj s United States Environmental Protection Agency. Lake Erie. In: *EPA*, uverejnené dňa 23.07.2020. Dostupné na internete: <https://www.epa.gov/greatlakes/lake-erie> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁶ V najväčšom „rozkvite“ rias sa farba vody jazera mení na škaredý odtieň zelenej. Pre vizuálny príklad pozri viac tu: VOX. This lake now has legal rights, just like you. In: *Youtube*, uverejnené dňa 29.04.2019. Dostupné na internete: https://www.youtube.com/watch?v=WwhcrpJTzGQ&ab_channel=Vox (navštívené dňa 30.12.2021). Zároveň pre podrobnejší popis, prečo dochádza k znečisteniu Erijského jazera pozri bližšie v HO, C. Jeff – MICHALAK, M. Anna. Phytoplankton blooms in Lake Erie impacted by both long-term and springtime phosphorus loading. In: *Journal of Great Lakes Research*, Vol. 43, No. 3, 2017, s. 221-228.

⁷ Pre ďalšie ekologické problémy spojené s Erijským jazerom pozri viac v United States Environmental Protection Agency. Lake Erie. In: *EPA*, uverejnené dňa 23.07.2020. Dostupné na internete: <https://www.epa.gov/greatlakes/lake-erie> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁸ Porovnaj s BALLOTPEDIA. Toledo, Ohio, Question 2, "Lake Erie Bill of Rights" Initiative (February 2019). Dostupné na internete:

[https://ballotpedia.org/Toledo,_Ohio,_Question_2,_%22Lake_Erie_Bill_of_Rights%22_Initiative_\(February_2019\)](https://ballotpedia.org/Toledo,_Ohio,_Question_2,_%22Lake_Erie_Bill_of_Rights%22_Initiative_(February_2019)) (navštívené dňa 30.12.2021).

⁹ Listina práv Erijského jazera, preambula. Dostupné na internete: <https://www.beyondpesticides.org/assets/media/documents/LakeErieBillofRights.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).

¹⁰ Tamže, pozri bližšie preambulu Listiny práv. Uvedené je evidentné napríklad z nasledujúcej časti: „*We the people of the City of Toledo find that laws ostensibly enacted to protect us, and to foster our health, prosperity, and fundamental rights do neither; and that the very air, land, and water – on which our lives and happiness depend – are threatened. Thus it has become necessary that we reclaim, reaffirm, and assert our inherent and inalienable rights, and to extend legal rights to our natural environment in order to ensure that the natural world, along with our values, our interests, and our rights, are no longer subordinated to the accumulation of surplus wealth and unaccountable political power.*“

¹¹ Tamže, časť 1, písm. a).

¹² Tamže, časť 1, písm. b). – d).

¹³ Tamže, časť 2.

¹⁴ Tamže, časť 2, písm. b).

¹⁵ Tamže, časť 3, písm. a).

¹⁶ Tamže, časť 3, písm. b).

¹⁷ Tamže, časť 3, písm. c).

¹⁸ Tamže, časť 3, písm. d).

¹⁹ Tamže, časť 4, písm. a).

²⁰ Tamže, časť 4, písm. b).

²¹ Žaloba spoločnosti Drewes Farms Partnership zo dňa 27. 02. 2019, bod 4. a 5. Dostupné na internete: https://www.michiganradio.org/sites/michigan/files/202002/lebor_complaint.pdf (navštívené dňa 30.12.2021).

²² Tamže, pozri bod 6. a 7. predmetnej žaloby.

²³ Tamže, pozri bod 9. predmetnej žaloby.

²⁴ Ide predovšetkým o práva stanovené v časti 1 predmetnej Listiny práv.

²⁵ Rozhodnutie US District Court for the Northern District of Ohio zo dňa 27. februára 2020, spis. zn.: 3:19 CV 434, s. 6. Dostupné na internete:

https://www.michiganradio.org/sites/michigan/files/202002/lebor_decision.pdf (navštívené dňa 30.12.2021).

²⁶ Tamže.

²⁷ Listina práv, časť 4, písm. b). Dostupné na internete:

<https://www.beyondpesticides.org/assets/media/documents/LakeErieBillofRights.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).

²⁸ Rozhodnutie US District Court for the Northern District of Ohio zo dňa 27. februára 2020, spis. zn.: 3:19 CV 434, s. 7. Dostupné na internete:

https://www.michiganradio.org/sites/michigan/files/202002/lebor_decision.pdf (navštívené dňa 30.12.2021).

²⁹ Tamže, s. 8.

³⁰ V recentnom období rezonoval predovšetkým klimatický summit v Glasgowe (COP 26), ktorý síce priniesol nejaké usmernenia a návrhy na zmenu, avšak mnohí poukázali na to, že v zásade sa nič nezmenilo a celkovo tento summit sa nezapíše do histórie ako prelomový. K výsledkom summitu pozri viac tu: United

Nations Climate Change. *Outcomes of the Glasgow Climate Change Conference - Advance Unedited Versions (AUVs) and list of submissions from the sessions in Glasgow*. Dostupné na internete: <https://unfccc.int/process-and-meetings/conferences/glasgow-climate-change-conference-october-november-2021/outcomes-of-the-glasgow-climate-change-conference> (navštívené dňa 30.12.2021), ku kritickým ohlasom pozri CALMA, Justine. 'Deep regret': Global climate summit fails developing nations once again. In: *The Verge*, uverejnené dňa 13.11.2021. Dostupné na internete: <https://www.theverge.com/2021/11/13/22778646/glasgow-global-climate-summit-cop26-adaptation-finance-loss-damage> (navštívené dňa 30.12.2021), zo slovenských kritik pozri napríklad ĎURANA, Radovan. Glasgow sa do histórie nezapíše. In: *Denník N*, uverejnené dňa 18.11.2021. Dostupné na internete:

https://e.dennikn.sk/2615327/glasgow-sa-do-historie-nezapise/?ref=list&_ga=2.19921080.1476396802.1638033502-125079959.1623162075 (navštívené dňa 30.12.2021) či GREIF, Adam. Nočná mora pokračuje, zatiaľ. In: *Denník N*, uverejnené dňa 15.11.2021. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/blog/2612363/nocna-mora-pokracuje-zatial/> (navštívené dňa 30.12.2021).

³¹ Zoberme si len príklad Slovenskej republiky, keď ešte v roku 2000 bol tento deň stanovený na deň 23. september. V roku 2021 je to výrazné posunutie, keďže tento deň pripadol na 13. mája. *Summa summarum* naša ekologická stopa stále narastá a deň zúčtovania sa, žiaľ, posúva stále na skorší dátum. Samozrejme, uvedené nie je len problém Slovenskej republiky, ale celého sveta (svetovo deň zúčtovania za rok 2021 pripadá na deň 29. júla), pre porovnanie viď Earth Overshoot Day. *Past Earth Overshoot Days*. Dostupné na internete: <https://www.overshootday.org/newsroom/past-earth-overshoot-days/> (navštívené dňa 30.12.2021).

³² Odporúčame napríklad pozrieť Earth.org. The Biggest Environmental Problems of 2021. In: *EARTH.ORG*, uverejnené dňa 05.08.2021 [cit. 2021-08-15]. Dostupné na internete: <https://earth.org/the-biggest-environmental-problems-of-our-lifetime/> (navštívené dňa 30.12.2021); UN News. Time running out for countries on climate crisis front line. In: *United Nations*, uverejnené dňa 08.07.2021. Dostupné na internete: <https://news.un.org/en/story/2021/07/1095532> (navštívené dňa 30.12.2021); prípadne pre viaceré štatistiky viď IPCC. *Sixth Assessment Report. AR6 Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. Dostupné na internete: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/> (navštívené dňa 30.12.2021); ako aj United Nations. Statistic Division: Environment Statistics. In: *United Nations*. Dostupné na internete:

<https://unstats.un.org/unsd/envstats/climatechange.cshtml> (navštívené dňa 30.12.2021).

³³ Koncept právnej subjektivity už dávno nie je výhradnou doménou ľudskej bytosti a čím ďalej, tým viac sa s ohľadom na vývoj spoločnosti a technológií objavujú nové subjekty, u ktorých môžeme postupne detekovať niektoré znaky typické pre koncept právnej subjektivity. Pre viac informácií pozri bližšie v MÉSZÁROS, Tomáš – ŠVRČKOVÁ, Nikola. Meno, mesto, zviera, vec: spoločenská hra s právnou subjektivitou? In: *Paneurópske právnické fórum*. Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2017, s. 510-523. Dostupné na internete: https://www.paneurowni.com/wp-content/uploads/2017/03/paneuropske_pravnicke_forum_2017.pdf (navštívené dňa 30.12.2021).

³⁴ Rozhodnutie Ústavného súdu Kolumbijskej republiky zo dňa 10. 11. 2016, sp. zn. T-622/16 (2016). Dostupné na internete:

<http://cr00.epimg.net/descargables/2017/05/02/14037e7b5712106cd88b687525dfef4b.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).

³⁵ Te Awa Tupua (Whanganui River Claims Settlement) Act 2017, Public Act 2017, No 7. Dostupné na internete: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2017/0007/latest/whole.html> (navštívené dňa 30.12.2021).

³⁶ Tu ide o dva prípady, ktoré na seba nadväzujú, a to *Mohd. Salim v. State of Uttarakhand & others*, Writ Petition (PIL) No. 126 z roku 2014, rozhodnutie Najvyššieho súdu štátu Uttarakhand bolo vydané dňa 20. 03. 2017, dostupné na internete: <http://www.ielrc.org/content/e1704.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021); ako aj *Lalit Miglani v. State of Uttarakhand & others*, Writ Petition (PIL) No. 140 z roku 2015, rozhodnutie Najvyššieho súdu štátu Uttarakhand bolo vydané dňa 30. 03. 2017, dostupné na internete: <https://indiankanoon.org/doc/92201770/> (navštívené dňa 30.12.2021).

³⁷ Porovnaj s Yurok Tribe. *Resolution Establishing the Rights of the Klamath River*. Prijaté dňa 09.05.2019, dostupné na internete: <http://files.harmonywithnatureun.org/uploads/upload833.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021); prípadne aj so SMITH, V. Anna. The Klamath River now has the legal rights of a person. In: *HighCountryNews*, uverejnené dňa 24.09.2019. Dostupné na internete: <https://www.hcn.org/issues/51.18/tribal-affairs-the-klamath-river-now-has-the-legal-rights-of-a-person> (navštívené dňa 30.12.2021).

³⁸ Porovnaj s TOWNSEND, Justine a kol. Rights for nature: How granting a river ‘personhood’ could help protect it. In: *The Conversation*, uverejnené dňa 03.06.2021. Dostupné na internete: <https://theconversation.com/rights-for-nature-how-granting-a-river-personhood-could-help-protect-it-157117> (navštívené dňa 30.12.2021).

³⁹ Te Urewera Act 2014, Public Act 2014, No 51. Dostupné na internete: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2014/0051/latest/whole.html> (navštívené dňa 30.12.2021); prípadne k tejto problematike pozri aj METEŇKANYČ, M. Olexij. Priznanie právnej subjektivity neživým veciam či inak povedané vybrané *leges singulares* Nového Zélandu. In: MARTINCOVÁ, Lenka, SOMBATI, Ján (eds.): *Leges Singulares. Zborník príspevkov z konferencie ml'niky 2019*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020, s. 130-132.

⁴⁰ V roku 2008 Ekvádor zahrnul do svojej ústavy právo Matky Zeme existovať a rozvíjať sa (pozri Ústavu Ekvádorskej republiky z roku 2008, čl. 71. Dostupné na internete:

<https://pdba.georgetown.edu/Constitutions/Ecuador/english08.html> (navštívené dňa 30.12.2021)).

⁴¹ V roku 2010 prijala Bolívia zákon č. 071, ktorým priznala Matke Zemi právnu subjektivitu (čl. 5) a viaceré práva (predovšetkým právo žalovať ostatné subjekty) a súčasne stanovilo ombudsmana na ochranu jej práv (čl. 10). Samotný zákon je možné nájsť tu: *Ley de derechos de la madre tierra*, Ley No. 071, prijatý dňa 21. 12. 2010. Dostupné na internete:

<http://ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/92470/107736/F1549363084/BOL92470.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021). Základné usmernenia, ako má prebiehať uplatňovanie práv Matky Zeme, boli bližšie rozpracované

vo vykonávacom predpise, konkrétne ide o Ley marco de la madre tierra y desarrollo integral para vivir bien. Ley No. 300, prijatý dňa 15. 10. 2012. Dostupné na internete:

<http://ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/92468/107732/F-1782935448/BOL92468.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁴² V tomto smere bola dosiahnutá dohoda medzi ôsmimi Taranaki iwi a Korunou v decembri roku 2017, pričom by sa malo ísť po vzore už spomenutej rieky Te Awa Tupua (rieka Whanganui) a národného parku Te Urewera. Porovnaj s GREGORY, Justin. Taranaki or Egmont: what's in a name? In: RNZ, uverejnené dňa 13.09.2018. Dostupné na internete: <https://www.rnz.co.nz/national/programmes/eyewitness/audio/2018660222/taranaki-or-egmont-what-s-in-a-name> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁴³ Bližšie k hnutiu *Rights for Nature* pozri napríklad The Cyrus R. Vance Center for International Justice, Earth Law Center, International Rivers. *Rights of Rivers: A global survey of the rapidly developing Rights of Nature jurisprudence pertaining to rivers*. Oakland: International Rivers, 2020. Dostupné na internete: <https://3waryu2g9363hdvii1ci666p-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/sites/86/2020/09/Right-of-Rivers-Report-V3-Digital-compressed.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁴⁴ Prelomovou bola v tomto smere štúdia nedávno zomrelého Christophera D. Stona (1937 – 2021) z roku 1972 s názvom *Should Trees Have Standing? Toward Legal Rights for Natural Objects*, v rámci ktorej demonštroval, ako by sa príroda a jej časti mohli personifikovať (zosobniť) v práve, aby mohla(i) vo svojom mene žiadať právnu ochranu. Viac pozri v STONE, D. Christopher. *Should Trees Have Standing? – Towards Legal Rights for Natural Objects*. In: *Southern California Law Review*, 1972, roč. 45, s. 450-501.

⁴⁵ Obdoba našich miestnych všeobecne záväzných nariadení.

⁴⁶ Porovnaj s The Community Environmental Legal Defense Fund. About CELDF. In: CELDF. Dostupné na internete: <https://celdf.org/about-celdf/> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁴⁷ Pozri napríklad v The Cyrus R. Vance Center for International Justice, Earth Law Center, International Rivers. *Rights of Rivers: A global survey of the rapidly developing Rights of Nature jurisprudence pertaining to rivers*. Oakland: International Rivers, 2020, s. 39. Dostupné na internete: <https://3waryu2g9363hdvii1ci666p-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/sites/86/2020/09/Right-of-Rivers-Report-V3-Digital-compressed.pdf> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁴⁸ Porovnaj s BALLOTPEDIA. Toledo, Ohio, Question 2, "Lake Erie Bill of Rights" Initiative (February 2019). Dostupné na internete: [https://ballotpedia.org/Toledo,_Ohio,_Question_2,_%22Lake_Erie_Bill_of_Rights%22_Initiative_\(February_2019\)](https://ballotpedia.org/Toledo,_Ohio,_Question_2,_%22Lake_Erie_Bill_of_Rights%22_Initiative_(February_2019)) (navštívené dňa 30.12.2021).

⁴⁹ Pozri v United States Environmental Protection Agency. Lake Erie. In: EPA, uverejnené dňa 23.07.2020. Dostupné na internete: <https://www.epa.gov/greatlakes/lake-erie> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁵⁰ Pre bližšie informácie pozri Rozhodnutie US District Court for the Northern District of Ohio zo dňa 27. februára 2020, spis. zn.: 3:19 CV 434. Dostupné na internete:

https://www.michiganradio.org/sites/michigan/files/202002/lebor_decision.pdf (navštívené dňa 30.12.2021).

⁵¹ Porovnaj predovšetkým s časťou 4, písm. a) Listiny práv. Uvedené ustanovenie znie nasledovne: „Corporations that **violate this law**, or that **seek to violate this law**, shall **not be deemed to be “persons”** to the extent that such treatment would interfere with the rights or prohibitions enumerated by this law, nor **shall they possess any other legal rights, powers, privileges, immunities, or duties** that would interfere with the rights or prohibitions enumerated by this law, including the power to assert state or federal preemptive laws in an attempt to overturn this law, or the power to assert that the people of the City of Toledo lack the authority to adopt this law.“

⁵² Zaujímavé je, že predmetné rozhodnutie súdu síce zamrzelo členov organizácie *Toledoans for Safe Water*, teda iniciátorov celej Listiny práv, ale z ich pohľadu nešlo o prekvapivé rozhodnutie. Z vyhlásení po skončení prípadu bolo očividné, že ich cieľom bolo skôr „narobiť veľa hluku“ a upriamiť pozornosť verejnosti na páľčivý problém súvisiaci s dnešným zlým ekostavom Erijského jazera. Pozri v LLANES, Caroline. Lake Erie Bill of Rights declared unconstitutional. In: *Michigan Radio Home*, uverejnené dňa 28.02.2020. Dostupné na internete: <https://www.michiganradio.org/post/lake-erie-bill-rights-declared-unconstitutional> (navštívené dňa 30.12.2021). V tomto smere boli poučení z viacerých iných prípadov v rámci USA, keď boli vybraným prírodným javom síce priznané určité práva, no mnohé súdy uvedené konania neuznali a neposkytli im právnu ochranu (obdobne ako v tomto prípade).

⁵³ A to vrátane strednej Európy, čoho dôkazom je aj tento článok.

⁵⁴ Pozri viac na samotnej stránke iniciatívy *Toledoans for Safe Water: The Lake Erie Bill of Rights*. Citizens Initiative. Rights of Nature. In: *Toledoans for Safe Water*. Dostupné na internete: <https://lakeerieaction.wixsite.com/safewatertoledo/rights-of-nature> (navštívené dňa 30.12.2021).

⁵⁵ Pre viac ohľadom priznania právnej subjektivity rieke Whanganui na Novom Zélande pozri bližšie v METEŇKANYČ, M. Olexij. Priznanie právnej subjektivity neživým veciam či inak povedané vybrané *leges singulares* Nového Zélandu. In: MARTINCOVÁ, Lenka, SOMBATI, Ján (eds.): *Leges Singulares. Zborník príspevkov z konferencie mil'niky 2019*. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020, s. 127-130.

Vydavateľ:

Business Intelligence Club, občianske združenie,
Kladnianska 1, 821 05 Bratislava, IČO: 42256020
Číslo účtu: 20528777/6500, IBAN: SK856500000000020528777, BIC: POBNSKBA
Email: info@clubbusinessintelligence.sk

Údaje o časopise:

Názov časopisu: Projustice
ISSN 1339-1038
Email: redakcia@projustice.sk